

Egon Erwin Kisch

**Ciánkáli
a
vezérkarának**

Vérfürdő a Drinán

Handwritten note: *Handwritten text, possibly a signature or date.*

1914. szeptember 10.²⁰

Ezer felől egyetlen üvöltésbe torkolló hang, ezer hang egyetlen végtelen üvöltése szaggatta a dobhártyánkat. Amint azt a visszavonulási parancs kiadása után szivdobogva előre láttuk, az átkelési szakaszon tökéletes káosz uralkodott. A dereglye közelében pedig végképp tetőfokára hágott a zűrzavar. Az embertömegről az átkelés helye teljesen leplezhetetlené vált. A folytonos üvöltés és a belülről jövő félelem valamennyiünket megbénított. Miközben a tülekedés magába szippantott bennünket, a bágyadt holdfényben lassanként kezdtük felismerni a körvonalakat.

Az emberek a homokba hajították a hátizsákjaikat meg a fegyvereiket, és izgatottan kötözgették bakancsszíjaikat. Némelyek teljes menetfelszerelésben derékig álltak a vízben, hogy eljussanak a pontonhoz, mielőtt még az elérné a partot. Ezek sakálüvöltéssel és eszeveszett karlengetéssel mindenáron fel akarták hívni magukra az utászok figyelmét, és dulazkodtak a mellettük állókkal, mivel azok még mértéktelenebb dühvel akarták elérni ugyanezt.

Másoknak az volt a szándékuk, hogy keresztülgázoljanak az egész áradaton, hogy akár nyakig a vízben állva, de előrébb jussanak. Én ezekhez csatlakoztam, és miközben nagyokat kaptam a fejemre, egyre furakodtam előre. Mivel azonban a puskám akadályozott abban, hogy a kezemmel megtartsam az egyensúlyomat, a fejemet a fegyverszija alá szorítottam. Szakadatlan hátizsákokba és puskákba ütköztünk. A folyóáram közepén meg kellett állnunk. Bajtársaink visszafordultak: nem megy tovább, túl mély a víz, túl erős a sodor.

Egyszerre az egész tömeg egyetlen üvöltéssé vált: – A szerbek már itt vannak a partnál!

És valóban, a golyók vízszintes esőfűgőnyként süvítettek felénk. Már nem a fejünk fölött szálltak, hanem a vizet szaggatták. A mieink közül némelyek igyekeztek jobbra hátrálni, mert úgy látszott, hogy a szerbek csak bal felől támadnak, mások úszva igyekeztek elérni az osztrák partot. Ötlépnnyire részütosan magam előtt megpillantottam egy tisztet, amint energikus csapásokkal úszik. Úgy véltem, hogy Baték főhadnagy az. A névén szólítottam, de nem hallotta meg. Utána akartam úszni, de a feje eltűnt a víz alatt, és nem bukkant elő újra. Vagy eltalálta egy golyó, vagy szivroham miatt nyelte el a Drina.

Mindenütt ugyanaz a látvány: harminc fuldokló közül egy üvöltve, hörögve, levegő után kapkodva, fel-felbukkanva a víz alól igyekszik erős karcsapásokkal a felszínen tar-

tani magát, és a semmibe kapaszkodva fennmaradni; lábak nyúlnak ki a víz fölé – remeg a kezem, mialatt mindezt leírom, szünetet kell tartanom.

Néhányan, akik nem tudnak úszni, igyekeznek az úszókba kapaszkodni, azok meg le akarják rázni őket, csapkodnak maguk körül, majd mindketten lesüllyednek a mélybe. A közelünkben állókat, akiknek a lába már nem éri a földet, megpróbáljuk kirántani, mivel nekünk sikerült még egy sorban talpon maradnunk; előrenyújtott karral próbáljuk magunkhoz húzni őket. Kettejüket én magam. Egyikük azonnal a part felé rohan. Másikuk liheg egy darabig, majd összeroskad, és eltűnik a mélyben.

Jobbra tartó mozgás hullámzik végig a soron. Három ponton közeledik arról felénk. Inam szakadtából tartok én is oda, már amennyire ez egyáltalán lehetséges, ha az embernek a nyakáig vagy éppen a szájáig ér a víz. Azt a pontot, melyet én is elértem, feltartóztatták, és most a parttal párhuzamosan vesztegel. Közben a felújuló élethalálharcban mindenki igyekszik a melléte lévő oldalon felkapaszkodni a csónakra, én a távolabbi, az osztrák part felé eső széléhez igyekszem, és belecimpszokodom a ladik peremébe.

Egy másik ravasz fickó is ugyanezt teszi. Odaszólok valakinek, aki már felkapaszkodott: – Bajtárs, húzz be a csónakba!

Megragad, de nem sikerül átráncgálnia a magas peremen, én meg képtelen vagyok rá,

hogy segítsek neki. Egy pillantást vetek a mellettem levőre, akinek minden erőfeszítése ellenére sem sikerül felhúzózkodnia, és azt tanácsolom a menekítőmnek, hogy előbb a másikat, aztán engem segítsen föl.

Úgy is tesz, a mellettem levő már fönn van. A ponton már jócskán megtelt, kiáltások hallatszanak:

– Lelőkn! Senkit se engedjeteK fel!

Kérvn nézek lehetséges megmentőmre: most én következem, de az nem segít, az ott levők, akiket már fölsegítettek, úgyszintén nem, az meg, aki az előbb még mellettem volt, nekem köszönheti az életét, a legkevésbé sem.

Eközben a vízi jármű általam szabadalmazott oldalán már vagy hatvan kétségbeesett kéz kapaszkodik. – Így nem tudunk evezni – üvöltenek az utászok, és ez a jeladás az ellenünk, kívülrekedtek ellen irányuló támadásra. Puskatussal csapnak a hajó oldalába görösen kapaszkodó ujjainkra, vagy öklükkel verik a kezünket, amíg csak nem ereszt a szorításunk. Aztán a karok a vízbe merülnek, hörgés hallatszik; van, aki kétszer, háromszor is alámerül, majd végleg eltűnik...

Egy fiatal fickó, akinek az arcát soha nem fogom elfelejteni, vállalta magára a feladatot, hogy engem levakarjon a csónak pereméről. Szalmaszőke hajtincs türemlik ki a sapkája alól, jócskán a halántéka fölött, a kilencvenesek papagájzöld hajtókéjét viseli az egyenruháján, és hatalmas égszínké, végtele-

Handwritten note:
-Hed jmi, kind viny
un...
...
...

1. A bal kéz bűbájos

nül jószágos szeme van, ám egyetlen pillantásra sem érdemesít, tárgyilagosan csak az ujjaimat nézi, melyek elkéseredetten csimpszakodnak a ladikperembe.

Teljes léleknyugalommal letérdel, és elkezdi a peremen összeszorítani az ujjaimat, mint ha csak diót törne. Végül is a jobb kezemet illetően sikerrel jár, ám ugyanezt aligha fogja elérni a bal kezemmel, melyet a jobbom segítségével megerősítettem. Ennélfogva ez a módszer nem válik be. Elgondolkodik egy pillanatra, majd elkezdi egyenként elkapni bal kezem kisujját, gyűrűsujját, középsőujját, mutatóujját, hüvelykujját.

Én persze nem tűrhetem némán mindezt. Először azt ígérem neki, hogy egy életre hálás leszek, majd a bajtársiasságára hivatkozom, megesküszöm az anyja életére, és bizonygatom, hogy miattam nem fog a hajó felborulni. Őt mindez cseppet sem zavarja abbéli szándéka véghezvitelében, hogy engem a vízbe öljön, és tovább feszegeti az ujjaimat.

Könyörgéssel itt semmit el nem érek.

– Gazember – üvöltöm – ismerlek, tudom jól, ki vagy, ha kiérek, lögni fogsz, mint gyilkos! Még az sem segít rajtad, ha engem lelőksz, akkor majd a többiek bizonyítják rád a gyilkosságot!

Semmi hatás. Már sikerült teljesen megláztatnia a bal kezemet, szorosán tartja a bajjában, nehogy még egyszer megkapaszkodhassam a pontonban; szabaddá vált jobb kezével

neki készül, hogy az eljárást a jobb kezem ellen megismételje.

A benn ülők jócskán felbőszültek azon, hogy én minden erőmmel ellenszegülőök annak, hogy a vízbe vesszek:

– Lökjétek a fiút a vízbe!

Nem akarok továbbra is a terhükre lenni, és hagyom, hogy a vízbe taszítsanak.

Megpróbálok úszni. De egyetlen tempót sem tudok megtenni, mert a puskám, melyről időközben teljesen megfeledkeztem, elmozdult, és a fegyverszija a nyakamat szorongatja. A kincstári csizma meg a felszerelés egyre csak húz lefelé. A fegyverszijat nem sikerül leráncigálni a nyakamról. Eközben a ponton megfordult, és most már egy egészen mély szakasznál áll. Kétségbeesésben fölemelkedem, majd fejemet a víz alá dugva megragadom a dereglye farát.

A fedélzeten eszeveszett ijedtség uralkodik, süvitenek a szerbek golyói, jajveszékelés, üvöltés, üvöltés és üvöltés tanúsítja, hogy célba értek.

Egyike a szerb srapneleknek – melyek ez ideig tőlünk jobbra és balra a Drinába szórtaák szét golyóikat vagy izzó gyújtófejeiket –, most a csónakunk alatt robban fel. Üvöltés, nyöszörgés, fájdalmas hörgések, szitkozódás és pánik.

– A hajó léket kapott! Tömjétek be a lyukat! Sátorlapokat kidobni! Köpenyekkel betömőködni!

Ezer és ezer ilyen hangot hallok, anélkül,

hogy bármit is látnék. Mellettünk egy másik ponton közeledik, melyet egymás után két srápnél is eltalált. A hajó felborul, elfordítom a tekintetemet...

Az áramlás erősen elsodorta a szállító járművünket – jó kétszáz lépésnyire északra sikerült újra elérnünk az osztrák partot. Árkászok és gyalogságiak segítenek partra bennünket; a többieket sikerül kihajózni és kimenteni a golyózáporból, hátrahagyva a hátracsot, még mielőtt én a két karom erejéből a hátfalon felkapaszkodhatnék.

Megpróbálok kijutni a partra, ám a víz túl mély, és a sodrás itt különösen erős; segítségért kiáltok. Némelyek, akik már felfelé kapaszkodnak a töltésen, hátranéznek, ám vissza senki se fordul. Felismerem egyik századbeli bajtársamat. – Neumaier! – kiáltom neki.

Megfordul: – Ki szólt?

– Én, a Kisch.

Lejön, odanyújtja a puskáját, én megragadom, s ő kihúzza a partra. A part meredek és síkos, megcsúszom, súlyom folytán elveszítem az egyensúlyomat, visszahengeredem a vízbe. Neumaier utánam ugrik, hogy újra talpra tudjak állni. Mindketten nyakig vagyunk a vízben. Mögém kerül, erősen megragad a csipőmnél, és előretaszít a parti töltés felé. Végre talajt érzek a talpam alatt.

Mint Falstaff rongyosai, vonul az oszlop libasorban, szánalmasan és nyomorultul a töltés mentén. Katonák meztelenül, katonák alsónadrágban, katonák teljes menettfelszere-

lésben, katonák egyszál sátorponyvában – és csak menetelnek egykedvűen. Többen befurakodnak közém és Neumaier közé.

Balról egy hatalmas fa. Ez a százkettesek segélyhelye, villan eszembe, láttuk a felvonulásunkkor, Turnovský doktor vagy Wollin doktor valamiképp segít majd rajtam. Befordulok hát, és öt percen belül ott vagyok a fánál. A fa ugyanolyan, mint az összes többi, a segélyhelynek se híre, se hamva. Vagy talán ott volt, a következő fánál? Egyetlen pillanat, és eltévesztem az irányt, egyedül bolyongok a lucernaföldeken, miközben a parton szokatlan folyik a tölténytáruk párviadala, és a magányosan menekülő körül repkedő lövedékek jelentik az emberi lét egyedüli megnyilvánulását.

Harminc lépésnyire előttem, az egyik bokorból rám kiált egy őrszem:

– Állj! Ki vagy?

Nem ismerem sem az ismertetőjeleket, sem a jelszót, minthogy minket zárt oszlopban szállítottak ide, de a bokorbéli őr ragaszkodik hozzám – talán még agyon is lőne. Szerencsére eszembe jut, hogy ma reggel a hetvenhármások tábortábori őrszei erőrefelé foglaltak állást, és a nyelvjárásukat utánozva igyekszem a földijeknek mutatkozni:

– A hetvenhármásoktól gyűssz? Valamék parancsnokkal szeretnék beszélni.

Ketten odavezetnek egy hadnagyhoz, aki rám förmed:

– Megléptél a harcvonalból, mi, te nyomorult lógós?!

Még semmit sem tud az általános visszavonulásról, mivel az őrhelye mellett eddig egyetlen csapat sem haladt el. Végül is elenged, és megmutatja az utat Velino Selo felé. Tíz perc múlva rátalálók a Velino Seló-i útra. Több ezer katona táborozik ott, ingeit levetve, hogy a szélben megszártva újra magukra húzzák majd.

Végre megpillantok egy épületet, egy kis csendőrkaszármát, a körülötte lévő katonák a szerelvényeiket igazgatják. Kinyitom a kényérsákomat – a tartalék adag kétszersülitem nedves pépként tapad a zsák fenekéhez. A leveleim és a lapjaim összeragadt papírfecnik, s ugyanilyen a minden eshetőségre magamal vitt újságom is; a naplóm, amit tintaceruzával írtam, teljesen elkenődött és szétázott; a tintaceruzám használhatatlanná vált, a bél felolvadt benne. Nadrágzsebemben kinyílt a bádogdoboz, és az azonosítási jegyem olvashatatlanná vált. Bárki közönyösen, mint X-et, vagy Y-t temethetne el.

A csendőrkapitányság előtt találkozom megmentőmmel. Dohányzik.

– Neumaier, adj egy slukkot!

– Még mit nem! – utasít vissza.

Dolni Brodač előtt, a régi táborhelyünkön, katonák várakoznak, és minden elhaladót ismerőseik tartózkodási helye felől faggatnak.

A század elhelyezkedik, fel kell mérni a veszteségeket.

– A mi hadoszlopunk szépen összezsugorodott – fordulok gépiesen a rajparancsnok helyetteséhez, aki a beosztáskor mindig ott állt mellettem. Egy másik felel.

– Hát Czeschka káplár is hiányzik. Fel volt terjesztve kiüntetésre, mert két héttel ezelőtt a járőrünk megmentése érdekében az ellenség tüzből átvészta a Drinát. Hogy örült a medáliájának!

Az én cimboráim közül több mint húszan mincsenek meg. A többi században még nagyobbnak kell lennie a veszteségnek. Hát még a hadosztályunk többi ezredében!

Egész reggel minden ok nélkül zokogok, majd délután, minden átmenet nélkül nevetni kezdek, teljesen infantilis lettem. Az iszonyatos fáradtság és a meleg ellenére képtelen vagyok elaludni. Valamennyien ilyen hangulatban vagyunk.

Elmegyek a negyedik szakaszunk mellett, amelynek különösen nagyok a veszteségei; az egyik csoport szomorúan, teljesen magába roskadva ül ott.

– Hallottad már? A szürkénk is odavan.

Igen, tudom már, hogy a hadfelszerelést szállító lovunk is vízbe fúlt.

Egynéhány tiszt, aki a Pisekből történő mozgósítás zűrzavarában már nem tudott a rangjelzésére csillagot vásárolni, tintaceruzával az inggallérjukra rajzolta. A Drina vizében aztán ezek a csillagok jó nagyra megnöttek. Most aztán a többiek majd halálra röhögnek magukat.

- Odanézz, micsoda hatalmas csillagja van!
Most aztán csak büszkélkedjék vele, hogy
örvezető lett!

Én is elégedetten vigyorgok magamban.

Striker Judit fordítása

Kilindulópont

*A hűbörzseborváltás
17. sz. augusztus
köteli voltam*

Könyveket rendeltem, hogy választ kapjak
belfőlük arra a kérdésre, amely a háború kez-
dete óta velem együtt milliónyi katonatársá-
mat is foglalkoztatta: hogyan lehetne átalakí-
tani a világot, hogy háborúk, szörnyűségek és
igazságtalanságok nélküli világgént forogjon
tovább? Kétféle könyv akadt e vonatkozás-
ban: az egyik alaptípus az emberiség fokoza-
tos fejlődésében bízott, a reformok harmo-
kus fokozatossága által biztosítandó evolú-
cióban, a másik csoport a radikális fordula-
tokba vetette reményét, olyasmire gondolván
tehát, mint az 1789-es francia forradalom.
Ami engem illet, szívesen áttanulmányoztam
volna mindkét könyvtípust, ha lett volna rá
időm.

Magyarországi szolgálatom azonban na-
ponta többórás vonatozással járt, ily módon
kevés időm maradt. Hiszen olvashattam vol-
na én útközben, ha nem kellett volna olvasás
helyett szüntelen ugyanazt a beszélgetést foly-
tatnom. Mely beszélgetés korántsem a társa-
dalom megreformálására vagy forradalmasí-
tására vonatkozott.